

Kagyló a pesti aszfalton

A pesti argóban a *kagyló* szónak eddig szokatlan használata figyelhető meg. Értelmező szótárunk és több más szótárunk tanúsága szerint ennek a szónak a következő jelentései vannak: 1. Puhatestű kis vízi állat, 2. ennek héja, 3. a telefon része, a) rádiókészülék fülhallgatója, 4. mosdó vagy illemhely medencéje.

Megfigyelésem szerint ötödik jelentésként a 'hallószerv' jelentésű *fül* szinonimájaként kezd terjedni. Egy VI. kerületi eszpresszóban hallottam nemrégiben a következő mondatot: „Képzeld, egész idő alatt X-ékről beszéltek, tartottam ám a kagylót!” kérdésemre, hogy mit jelent a *tartja a kagylót* kifejezés, ezt a választ kaptam az „adat” közlőjétől, egy fiatal felszolgálónőtől: „Hát tartottam a fületem, jól kinyitottam a fületem, szóval nagyon figyeltem arra, amit beszéltek.”

Az idézett kifejezésben világosan felismerhető a *tartja a [telefon]kagylót* hatása. Aki *tartja a kagylót*, az hallgatja, figyeli is, amit a telefonon keresztül közölnek vele. Valószínű azonban, hogy nem csak ez az egyedüli mintája kifejezésünknek. A *tartja a kagylót* forma véleményünk szerint nem hangozhatott volna el a beszélt nyelvben már régóta élő *tartja a fülét, tartsd a füledet*-féle kifejezések meg az irodalmi és köznyelvi *fülkagyló* szó ismerete nélkül.

A *kagyló* főnévből képzett *kagylóz* ige szórványosan, inkább csak egyéni, alkalmi szóhasználatban fordul elő nyelvünkben. Jelentése: 'kagylóval játszik, kagylót szedget stb.'. Pl.: *Ott kagylóznak a gyerekek a parton.* Sem az Értelmező Szótár, sem más szótáraink nem tartják számon. Még kevésbé mutatható ki egy 'hallgat, figyel' jelentésű *kagylóz* ige. Úgy látszik azonban, hogy *oda-* igekötős alakja *odakagylóz* 'odahallgat' jelentésben megszokott kifejezés a kevésbé igényes élőbeszédben. Ugyancsak az említett „presszóslány”-tól hallottam: „Mesélte, mi mindent látott, és milyen csuda helyeken járt! Gondolhatod, hogy odakagylóztam!” Hallgatója a legcsekélyebb meglepetést sem mutatta, magától értetődőnek találta az *odakagylóz* használatát. Kérdésemre megjegyezték: tudják, hogy „csúnya” szó, „de hát így mondják”, jelentése pedig 'odafigyel, odafülel'. Miután a *kagyló* — bár szórványosan és csak

ebben a nyelvi rétegben — 'fűl' jelentésben használatossá vált, nem meglepő, hogy igét is képeztek belőle. Az *odakagylóz* származék „megalkotásában” alighanem a *fűl*-ből képzett *fűlel*, *odafűlel* igék hatásának is szerepe volt. Arról, hogy Budapesten kívül másutt is ismeretesek-e a tárgyalt kifejezések, egyelőre nincs tudomásunk.

A 'tartja a fűlét, figyel' jelentésű *tartja a kagylót* kifejezést is, az 'odafigyel' jelentésű *odakagylóz* igét is csak fiataloktól hallottuk. Alighanem az ifjúság nyelvére jellemző, kérészetű divatszók szokott útját fogják megjárni ezek is. Pár esztendei tündöklés után elvesztik frissességüket, kétségtelen humoros hatásukat és feledésbe merülnek.

R. L. G.